

FINANCIAL ASPECT OF THE FUNCTIONING OF GENERAL SECONDARY EDUCATION IN WARTIME

ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

XXI століття вирізняється новими напрямками розвитку освіти в Україні, орієнтованими на покращення якості життя окремих громадян та суспільства загалом. В умовах сьогодення якісна освіта є беззаперечним атрибутом людини, яка відчуває себе гармонійною часткою суспільства, тому в закладах загальної середньої освіти формується фундамент особистості компетентної, освіченої, творчої, гуманної, толерантної, здатної реалізувати себе в демократичному суспільстві, яке постійно знаходиться в стані динамічного розвитку. Освіта – рушійний механізм інноваційної економіки, здатний відтворювати людський потенціал, зберігати цінні надбання минулих поколінь, примножувати та передавати їх наступним поколінням [3].

Предметом посиленої уваги науковців та практиків залишається наукове осмислення сутності, місця та ролі освіти в системі державних цінностей. Загальна середня освіта України зазнає впливу соціального клімату, що панує в суспільстві, економічних, політичних, правових, екологічних, демографічних, культурних, духовно-ідеологічних, етичних, галузевих, інституційних факторів. Проте, системне дослідження особливостей розвитку сфери освіти неможливе без вивчення фінансового аспекту.

В умовах воєнного стану та економічної нестабільності, додаткового вивчення потребує проблема достатнього фінансового забезпечення освітньої галузі України для подальшого соціально-економічного розвитку країни. Відповідно до статті 78 Закону України «Про освіту» держава гарантує асигнування на освіту в розмірі не менш як 7% валового внутрішнього продукту за рахунок

коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел фінансування, не заборонених законодавством [5].

В Україні політика в галузі освіти є невід’ємною складовою загальнодержавної політики, найважливішим питанням якої залишається доступність, що характеризується різними факторами: географічними, демографічними, соціальними, економічними.

Трансформації системи освіти України під час війни мають на меті поставити в центр уваги людину, її цінності та потреби, адже освічені українці будуватимуть міцну, життєздатну державу, розвиватимуть сучасну економіку, забезпечуватимуть майбутнє прийдешніх поколінь. У воєнний час фінансовий аспект функціонування загальної середньої освіти в Україні значно ускладнився. Руйнування шкільної інфраструктури, відсутність укриттів, нестача кваліфікованих кадрів та інші проблеми негативно впливають на фінансову стабільність та можливості загальної середньої освіти. Бюджет освіти хоч і значний, але розподіляється на різні потреби, що призводить до недофінансування в окремих областях, тому, завдяки злагодженій роботі Міністерства освіти і науки України, Міністерства фінансів України та Кабінету Міністрів України затверджено умови надання та розподілу субвенцій у 2025 році.

Фінансування закладів загальної середньої освіти в умовах війни – складне та багатогранне питання, яке охоплює різні аспекти, від бюджетного забезпечення до пошуку додаткових джерел фінансування. Основним джерелом фінансування оплати праці педагогічних працівників є освітня субвенція з державного бюджету. За рахунок коштів місцевих бюджетів утримуються заклади освіти, сплачуються комунальні послуги, здійснюється матеріально-технічне забезпечення. Проте, під час війни пріоритетність витрат державного бюджету змінюється, можливості місцевих бюджетів обмежені через зниження доходів та необхідність фінансування інших нагальних потреб, тому фінансування освіти зазнає значних змін.

Попри виклики війни, фінансування закладів загальної середньої освіти з місцевих бюджетів у 2025 році збільшено в порівнянні з 2024 роком на 21,5% за рахунок субвенцій [4]. Зокрема уряд затвердив субвенції на шкільні автобуси в розмірі 1,6 млрд грн., планується протягом 2025 року спільно із співфінансуванням з місцевих бюджетів закупити 600 автобусів, що дозволить підвозити до шкіл понад 30 тисяч здобувачів освіти [2].

За останні два роки видатки на освіту і науку з Державного бюджету України зросли на 35%, у 2025 році на фінансування цієї галузі виділено 194,3 млрд грн [2]. Проте повномасштабна війна зумовлює появу нових потреб пов'язаних з необхідністю фінансування дистанційного навчання, цифровізації освітніх процесів, облаштування укриттів в школах, створення безпечних умов для підвозу учасників освітнього процесу до навчальних закладів. Значну роль у фінансуванні видатків на освіту відіграє міжнародна допомога, однак з початком війни виникли нові проблеми, пов'язані з нестабільністю надходження бюджетних коштів та непрозорістю їх розподілу на регіональному та місцевому рівнях.

Наразі розглядається можливість надання закладам загальної середньої освіти більшої фінансової автономії, але існує ряд потенційних ризиків, пов'язаних з корупцією. Корупційні ризики при розподілі бюджетних коштів між закладами загальної середньої освіти пов'язані з можливими зловживаннями службовим становищем посадових осіб, упередженим розподілом коштів на користь певних шкіл чи районів, що призводить до нерівномірного фінансування освітньої системи. Завищення вартості ремонтних робіт, відсутність конкуренції при виборі підрядників, непрозорий процес надання послуг та відсутність контролю за якістю виконання замовлень призводить до зловживань з метою особистого збагачення або нецільового використання коштів.

Для мінімізації корупційних ризиків важливо посилити антикорупційні заходи, забезпечити прозорість та відкритість, впровадити регулярні аудити та перевірки фінансових операцій, впровадити систему електронного документообігу, що дозволить зменшити роль людського фактора та забезпечить більшу прозорість.

В умовах економічної нестабільності, викликаних війною, виникла необхідність залучення додаткових джерел фінансування закладів загальної середньої освіти, в тому числі благодійних внесків від фізичних та юридичних осіб, при цьому важливим аспектом є забезпечення прозорості та цільове використання благодійних коштів [1].

Отже, враховуючи викладене, можна виділити шляхи покращення системи фінансування закладів загальної середньої освіти, зокрема:

справедливий, прозорий та відкритий перерозподіл коштів державного бюджету між закладами загальної середньої освіти;

залучення альтернативних (додаткових) джерел фінансування для повноцінного забезпечення навчального процесу в школах;

оптимальне цільове використання коштів, підвищення ефективності їх використання шляхом впровадження раціональних механізмів фінансового менеджменту в системі загальної середньої освіти;

здійснення контролю законності та ефективності використання бюджетних коштів;

вивчення та запозичення досвіду країн, що зіткнулися з проблемами дефіциту фінансування освіти внаслідок збройного конфлікту і виробили інструменти компенсації втрат, з максимальним врахуванням освітніх потреб здобувачів освіти України та умов воєнного стану.

Для вдосконалення процесу розподілу освітньої субвенції, необхідно враховувати: рівень безпекової ситуації в регіоні; масштаби пошкодження та руйнування освітньої інфраструктури; територіальне розташування конкретного закладу освіти; рівень економічного розвитку регіону; потреби в матеріально-технічному забезпеченні; наявність системи контролю за розподілом коштів, виділених на потреби школи органам місцевого самоврядування.

Вдосконалення системи фінансування закладів загальної середньої освіти має спрямовуватися на забезпечення якості, доступності, ефективності навчального процесу в безпечних умовах, сприяти розвитку освіти, готовності здобувачів освіти до подолання викликів спричинених збройною агресією російської федерації.

Література:

1. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова Українська школа» на період до 2029 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>

2. Освіта і наука України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. Київ 2023. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozvv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>

3. Тенденції та виклики бюджетів 2021–2024 р.р. Типологічні та регіональні відмінності фінансової спроможності громад та їхньої стійкості в умовах війни. URL: <https://decentralization.ua/news/19387>

4. Підтримка української освіти від United24: залучаємо кошти для відбудови шкіл та створення укриттів. URL: <https://mon.gov.ua/news/pidtrymka-ukrainskoi-osvity-vid-united24-zaluchaiemo-koshty-dlia-vidbudovy-shkil-ta-stvorennia-ukryttiv>

5. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 №463-IX (у редакції від 16.03.2025 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>